

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ**

**Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої
освіти**

сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра філософських та соціальних наук

Затверджено
Вченою радою КНТЕУ
(пост. н. 5 від 25.06. 2019 р.)

Ректор
А.А.Мазаракі

**ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ /
FUNDAMENTALS OF DEMOGRAPHY**

ПРОГРАМА ТА РОБОЧА ПРОГРАМА

освітній ступінь	бакалавр / bachelor
галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки / Social and behavioral sciences
спеціальність	054 Соціологія / Sociology
спеціалізація	Соціологія економічної діяльності / Sociology of Economic Activity

Київ 2019

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автори: Кравченко А.А., докт. філос. наук, проф.
Кизименко І.О., канд. іст. наук, доц.

Програму та робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософських та соціальних наук протокол № 21 від 27 лютого 2019 р.

Рецензент: Латигіна Н.А. докт. політ. наук, проф.

Навчально-методичне видання

**ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ /
FUNDAMENTALS OF DEMOGRAPHY**

ПРОГРАМА ТА РОБОЧА ПРОГРАМА

освітній ступінь	бакалавр / bachelor
галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки / Social and behavioral sciences
спеціальність	054 Соціологія / Sociology
спеціалізація	Соціологія економічної діяльності / Sociology of Economic Activity

Автори: **КРАВЧЕНКО Алла Анатоліївна**
КИЗИМЕНКО Ірина Олексіївна

Видавець і виготовлювач
Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156

© Кравченко А.А., Кизименко І.О.
© Київський національний
торговельно-економічний
університет, 2019

ВСТУП.

На сучасному етапі розвитку суспільства значною мірою зростає **актуальність** та значення проблем розвитку населення. Це пов'язано з тим, що сучасні демографічні процеси відзначаються великою різноманітністю та нерідко суперечливими наслідками.

Суспільний, економічний, політичний розвиток суспільства нерозривно пов'язаний з рівнем розвитку людського потенціалу. Людина є найбільшою суспільною цінністю. Саме поняття «людина», «народ» лежать в основі наукового інтересу демографії. На відміну від інших суспільних наук демографія займається вивченням кількісних закономірностей розвитку народонаселення та їх характеристик. Демографія визначає закономірності відтворення населення в їх соціально-економічній та історичній обумовленості: чисельність, розміщення та склад населення, їхні зміни, причини та наслідки цих змін.

Вивчення студентами дисципліни «Основи демографії» сприятиме формуванню цілісного уявлення про закономірності соціального розвитку, осмисленню етапів економічного та демографічного поступу, набуття навичок професійно аналізувати й оцінювати демографічну інформацію.

Програма та робоча програма розроблені для студентів освітнього ступеню «бакалавр», спеціальності 054 - «Соціологія». «Основи демографії» є обов'язковою дисципліною циклу загальної підготовки.

Програма дисципліни «Гуманітарна політика держави» складається з наступних розділів:

I. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни (компетентності), її місце в освітньому процесі.

II. Зміст дисципліни.

III. Структура дисципліни та розподіл годин за темами (тематичний план).

IV. Тематика та зміст лекційних, семінарських занять, самостійної роботи студентів.

V. Список рекомендованих джерел.

Така структура дисципліни сприяє оволодінню студентами як теоретичними знаннями, так і практичними навичками та компетентностями.

I. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ (КОМПЕТЕНТНОСТІ), ЇЇ МІСЦЕ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Мета викладання навчальної дисципліни – розкрити сутність демографічних процесів і явищ, на основі дослідження різних типів, загальних і специфічних закономірностей та принципів відтворення населення, засвоєння знання про розвиток і динаміку народонаселення.

Завдання навчальної дисципліни передбачають формування вміння:

- викласти теоретичні засади демографії, визначити передумови її виникнення як науки, тенденції розвитку та основні принципи функціонування;
- працювати з науковою та науково-популярною літературою для аналізу демографічної і статистичної інформації;
- визначати особливості розвитку населення та специфічні риси його демографічного відтворення як в окремих країнах так і в Україні;
- аналізувати демографічні процеси народжуваності, смертності, шлюбності і розлучуваності, міграції тощо;
- прогнозувати тенденції демографічного розвитку в Україні та світі;
- застосовувати знання з демографії для формування напрямків сучасної соціальної та демографічної політики.

Предметом навчальної дисципліни є дослідження вивчення процесу неперервного поновлення чисельності та структури населення при заміні одного покоління іншим як результат процесів народжуваності та смертності, міграційних рухів і законів, що ними управляють.

Об'єктом вивчення демографії є народонаселення – це сукупність людей, яка природно-історично виникла і постійно самовідновлюється внаслідок природної зміни поколінь.

Основні соціально-особистісні, професійні **компетентності** які набуваються в результаті вивчення дисципліни на рівні **знань**:

- розуміти сутність, структуру, функції демографії, її місце в суспільно-політичному житті;
- знати основні демографічні закони та закономірності;
- вільно володіти категоріальним апаратом даної науки;
- знати основні методи вивчення демографічних досліджень;
- розуміти концепцію відтворення населення.

На рівні **вмін та практичних навичок**:

- характеризувати методологічні підходи і методи аналізу

демографічних процесів і структур;

- давати пояснення основних демографічних процесів у світі;
- розраховувати та аналізувати демографічні коефіцієнти, особливості демографічної ситуації в країні і світі, тенденції її зміни;
- робити кількісний аналіз і вимірювання демографічних процесів і структур;
- на основі демографічних даних пояснювати причини та фактори демографічних змін на різних територіях світу;
- моделювати розвиток соціально-демографічних змін та прогнозувати вплив цих змін на суспільно-економічні показники.

Місце в освітньому процесі: попередньою умовою вивчення дисципліни «Основи демографії» є базові знання з «Історії», «Географії» та інших суспільних наук на рівні повної загальної середньої освіти.

Дисципліна розрахована на 180 годин, 6 кредитів за ЄКТС, зокрема: лекції – 34 год., семінарські заняття – 34 год., самостійна робота 112 год. Форма підсумкової атестації – екзамен.

II. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Демографія як наука. Історія розвитку демографії.

Вступ. Сутність поняття «демографія». Предмет, об'єкт та завдання демографії. Населення як об'єкт наукового пізнання.

Демографічні явища та процеси: народжуваність, смертність, шлюбність. Соціальна обумовленість демографічних станів і процесів. Демографія у комплексі різновекторних наукових інтересів: соціальних, економічних, політичних, філософських, етнологічних та ін.

Демографія як наука. Історія виникнення та розвитку демографії. Погляди вчених Стародавнього часу на демографічні проблеми. Розвиток науки про народонаселення у період Середньовіччя. Розвиток демографії у період Нового часу. Виникнення демографічної науки в XIX ст. Основні періоди історії західної демографічної науки. Демографічні дослідження у XX – на початку XXI століть.

Становлення та розвиток демографії в Україні. Видатні демографи України. Демографічна ситуація в Україні та інших країнах.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 3,6,8,9,23,24,38.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 2. Демографія в системі знань про народонаселення.

Загальна теорія народонаселення. Структура системи знань про народонаселення. Дотичність теорії народонаселення до інших соціальногуманітарних наук. Філософія та політична економія як загальнометодологічна основа теорії народонаселення. Соціологія народонаселення – науковий напрямок по дослідженню соціологічних аспектів відтворення і розвитку народонаселення.

Значення загальної теорії народонаселення для розвитку демографії. Основні категорії загальної теорії народонаселення: народонаселення, якість населення, розвиток населення, відтворення населення. Понятійний апарат демографії.

Система демографічних наук. Зв'язок демографії з іншими науками та основні напрями їх взаємодії. Завдання окремих наук у вивченні населення. Виникнення пов'язаних з демографією суміжних

наук: економіка праці, соціальна психологія, етнографія, соціальна гігієна, геронтологія.

Спеціалізація окремих напрямів системи демографічних наук. Теоретична демографія. Історична демографія. Описова демографія. Регіональна демографія. Етнічна демографія. Політична демографія. Військова демографія. Генетична демографія. Медична демографія.

Складові системи демографічних наук. Взаємозв'язок демографічних процесів з усіма іншими суспільними процесами.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 3,4,5,6,8,9,18,19,20,23,24,26,31,38.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 3. Джерела інформації про населення.

Джерела інформації в демографії та їх класифікація.

Джерела первинних демографічних даних. Реєстр населення. Поточний облік населення. Вибіркові обстеження. Адміністративні дані. Статистичні дані. Реєстрація актів громадського стану, списки і реєстри населення. Метричні книги як цінне джерело вивчення демографічних процесів. Поточний облік міграції населення.

Перепис як основне джерело інформації про населення і демографічні процеси. Основні принципи перепису населення. Категорії населення, що враховуються під час проведення переписів.

Технологія проведення переписів. Підготовка, організація, основні документи, програма, техніка проведення перепису. Правила та порядок здійснення переписів населення. Пробні переписи, мікропереписи або мікроцензи. Вибіркові і спеціальні демографічні дослідження.

Історія проведення переписів населення в світі і в Україні. Тенденції зміни кількості населення світу та груп окремих країн.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 6,8,9,30,37,38,41.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 4. Методика демографічних досліджень.

Методологічні підходи і методи аналізу демографічних процесів і структур. Формування специфічних демографічних методів дослідження. Сутність та характеристика основних методів демографічного дослідження.

Конкретно-наукові методи в демографії: порівняльно-географічний метод, метод групування, метод типізації, метод районування, метод прогнозування, метод моделювання та ін.

Цілі й завдання демографічного аналізу. Кількісний аналіз вимірювання демографічних процесів і структур. Мета та об'єкт демографічного аналізу.

Методи, що застосовуються в демографічному аналізі: метод поперечного аналізу, метод поздовжнього аналізу (метод кагорт), метод стандартизації демографічних коефіцієнтів, математично-статистичний метод (статистичний аналіз, кластерний аналіз, факторний аналіз, кореляційний аналіз), картографічний метод, метод побудови демографічної сітки, метод компонентного аналізу та ін.

Умовне та реальне покоління - головні поняття традиційного демографічного аналізу. Поперечний аналіз і поздовжній аналіз - традиційні методи вивчення демографічних процесів для аналізу умовного та реального поколінь. Особливості застосування соціологічних методів дослідження в демографії.

Теоретичні моделі стабільного населення. Потенційна демографія.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 6,8,9,29,30,37,38,41,44.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 5. Демографічна статистика.

Демографічна статистика. Демометрія. Демографічна сітка. Загальне поняття демографічних таблиць. Демографічні моделі. Демографічні коефіцієнти. Демографічний прогноз. Система показників відтворення населення. Режим відтворення населення та його показники. Факторний аналіз сумарних коефіцієнтів відтворення населення.

Статистика рівня життя населення. Статистика доходів і витрат населення. Статистика соціального захисту населення. Статистика споживання населенням матеріальних благ і послуг. Статистика

житлових умов та побутового обслуговування населення. Статистика охорони здоров'я та медичного обслуговування населення. Статистика освіти. Статистика навколишнього середовища. Статистика безпеки та дотримання прав людини. Статистика культури, мистецтва та відпочинку.

Соціологічні методи в демографії. Загальне поняття демографічних коефіцієнтів. Класифікація демографічних коефіцієнтів. Система абсолютних та відносних показників. Загальні коефіцієнти. Середнє населення. Часткові коефіцієнти. Спеціальні коефіцієнти. Брутто-коефіцієнт відтворення (жіночого) населення. Нетто-коефіцієнт (чистий коефіцієнт) відтворення населення.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 5,6,8,9,10, 12-16, 18,27-32,38,41.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 6. Відтворення та розміщення населення як основні показники в демографії.

Відтворення населення та його історичні типи. Відтворення населення як сукупність взаємопов'язаних процесів шлюбності, народжуваності, міграції, смертності.

Основні показники чисельності та структури населення. Категорії населення: постійне, наявне та приписне (юридичне). Списки та реєстри населення. Демографічний перехід. Демографічні коефіцієнти.

Види руху населення: природний, просторовий та соціальний. Географія народонаселення. Особливості розміщення населення. Щільність та нерівномірність розміщення населення.

Демографічний перехід – поняття, сутність. Стадії демографічного переходу. Модифікації концепції демографічного переходу та їх зміст. Демографічна рівновага, демографічний гомеостаз, демографічний механізм, демографічні відносини.

Демографічні революції та їх зміст. Демографічний вибух: причини та наслідки. Тип та режим відтворення населення.

Взаємозв'язок демографічного та соціально-економічного розвитку. Розвиток народонаселення. Поняття агрегованого показнику «Індекс людського розвитку». Динаміка чисельності населення світу. Чисельність населення Землі.

Тенденції сучасних процесів відтворення населення. Природне відтворення населення та його режими.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 3,4,5,6,8,9,10,12,14,15.16, 18,19,20,30,34,35.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 7. Соціально-демографічний склад населення та проблеми його якості. Чисельність і структура населення.

Основні показники вимірювання чисельності населення та його структури. Абсолютне та середнє населення. Абсолютний приріст населення. Природний приріст населення. Міграційний приріст. Відносний показник динаміки чисельності населення. Темпи зростання і приросту населення. Депопуляція.

Структура населення, густота і характер розселення, розміщення трудових ресурсів. Вплив урбанізації на соціально-демографічний склад населення. Міське та сільське розселення.

Поняття статевої структури населення, вікової структури населення, сімейної структури населення. Вплив змін статовікової структури населення на інші соціальні структури та процеси.

Якість населення як соціальне поняття. Якісний склад населення. Якісні характеристики народонаселення: освітній рівень; кваліфікаційна структура; співвідношення зайнятих фізичною й розумовою працею; здоров'я й тривалість життя; віково-статева структура тощо.

Поняття «трудові ресурси» та характеристика трудового складу населення. Роль освіти та професійної підготовки у формуванні якісних показників трудових ресурсів країни. Здоров'я, як ознака життєздатності населення. Поняття «рівень здоров'я». Соціально-економічні аспекти формування людського капіталу в Україні.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 4,6,8,9,10,12,13,15.16, 18,19,20,24,25,26, 37,38.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 8. Етнічна демографія.

Етнодемографія як наука: предмет і завдання. Народ (етнос) як об'єкт етнічної демографії. Поняття нації, народності та етносу. Усвідомлення етнічної приналежності. Діаспора та земляцтво в системі національної ідентифікації.

Різноманіття народів в історії людства. Чотири основних раси людей та їх ознаки. Причини формування рас та їх різновидів.

Соціально-економічні та історичні умови формування етнічної та національної розмаїтості народів. Закріплення національних особливостей та ментальних ознак у різних народів світу. Моноетнічні та поліетнічні держави.

Сучасні народи та їх демографічний розвиток. Різновиди етносів у світі. Нації та міжнаціональні відносини. Вплив етнічного фактору на демографічний розвиток. Прогнозування етнічного складу населення. Етнорегіональні процеси та їх характеристики.

Етнографічна карта України. Історія формування української нації. Етнічна характеристика населення України. Національні меншини. Етнокультурний розвиток України.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 2,6,11,16,18,23,30,38, 41, 44.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 9. Вплив релігії на розвиток народонаселення.

Релігії народів світу. Характеристика провідних світових релігій. Чисельність послідовників основних релігій в світі. Роль релігії у розвитку людства. Вплив релігій на демографічні показники в державі. Відношення різних релігій до основних демографічних процесів: шлюбності, народжуваності, смертності.

Демографія релігій як розділ соціології академічного релігієзнавства. Врахування національних, культурних, релігійних особливостей різних народів для ведення успішної соціальної, економічної, політичної міжнародної співпраці.

Глобалізаційні процеси та їх вплив на релігійну структуру населення різних країн. Демографічні та соціологічні прогнози щодо майбутнього світових релігій. Вплив міграції на релігійну деформацію в сучасних країнах.

Основні релігії в Україні. Статистичні дані щодо кількості релігійних громад різних конфесій в Україні. Історія формування та розвитку християнства в Україні. Боротьба української православної церкви за автокефалію. Надання Україні Томосу. Регіональна характеристика релігійних уподобань населення України.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 6,11,16,23,30,38, 41.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 10. Шлюб і сім'я.

Шлюб та припинення шлюбу у демографічному вимірі. Сім'я та домогосподарство у структурі суспільства. Демографічні поняття шлюб, сім'я, шлюбність. Шлюбний ринок, шлюбне коло, шлюбний вибір, шлюбний стан, шлюбна поведінка. загальний коефіцієнт шлюбності.

Особливості вимірювання шлюбності. Головні процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї. Демографічний аналіз шлюбності.

Сім'я як об'єкт демографії та найважливіший соціальний інститут. Структура сім'ї. Середній розмір сім'ї. Чинники зміни середнього розміру і структури сім'ї. Загальний рівень шлюбності. Життєвий цикл сім'ї. Етапи (фази) розвитку сім'ї.

Типи сімейних організацій та сімей. Нуклеарна сім'я. Поширена сім'я. Неповна сім'я. Нестандартні сім'ї.

Сім'я і хатнє господарство. Відмінності понять «сім'я» і «домогосподарство».

Взаємозв'язок сімейного складу з основними демографічними показниками. Соціально-демографічні функції сім'ї. Вплив процесу шлюбності на рівень народжуваності. Проблема шлюбності в Україні.

Розлучення. Причини розлучень. Загальний коефіцієнт розлученості. Спеціальний коефіцієнт розлученості. Мотиви розлучень. Тенденції в розлученості. Законодавче регулювання шлюбності та розлученості.

Сім'я у XXI столітті, основні тенденції зміни кількості та складу сімей на сучасному етапі. Передумови переходу від традиційного до сучасного типу шлюбності. Сучасні тенденції у шлюбних відносинах та їх вплив на демографічні процеси.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 6,8,9,10,13,16,18,21,36,37,38,43.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 11. Народжуваність і репродуктивна поведінка.

Демографічне поняття народжуваності. Стать як одна з вроджених ознак людини. Основні характеристики складу населення за статтю. Показники співвідношення статей та його вплив на народжуваність.

Репродуктивна поведінка, репродуктивна установка, репродуктивна мотивація. Види репродуктивних мотивів, властивих певним історичним періодам. Дослідження репродуктивної поведінки в нашій країні та за кордоном.

Народжуваність й плодовитість. Природна народжуваність. Дітородний вік жінки. Безплідність. Шлюбні та позашлюбні народження. Аборти. Рівень народжуваності в різних країнах. Поняття планування сім'ї.

Вимірювання народжуваності. Способи статистичного аналізу народжуваності. Загальний коефіцієнт народжуваності. Спеціальний коефіцієнт народжуваності. Сумарний коефіцієнт народжуваності (TFR). Вікові коефіцієнти народжуваності. Фактори народжуваності. Методи вивчення факторів народжуваності: статистичні та соціологічні.

Зниження народжуваності до рівня масової малодітності як результат зміни структури соціальних цінностей та норм в індустріальній культурі. Проблема народжуваності в Україні. Міжнародний досвід демографічної політики щодо народжуваності. Прогностичні оцінки щодо рівня народжуваності в країнах світу у найближчому майбутньому.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 1,4,6,8,9,10,13,16,18,19,20,21,23-26, 30,38,43.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 12. Тривалість життя і смертність як демографічні категорії.

Вік як демографічна характеристика. Поняття тривалості життя. Біологічний вік людини та проблеми його визначення. Віковий склад населення в Україні та світі. Визначення життєвого потенціалу покоління.

Еволюція тривалості життя. Чинники, що впливають на тривалість життя. Процес старіння суспільства, як характерне явище, властиве розвинутих країнам світу. Демографічне старіння населення: сутність, причини, види. Етапи старіння та рівні старості населення. Економічні, психологічні, соціальні, політичні наслідки старіння населення. Обчислення середньої тривалості життя на основі таблиць смертності. Довгожителі.

Смертність як демографічна категорія. Екзогенні причини смертності. Ендогенна смертність. Чинники, які зумовили перехід до ендогенної смертності. Показники смертності. Коефіцієнт смертності. Динаміка смертності населення в Україні.

Тенденції та фактори рівня смертності та середньої тривалості життя в Україні та світі. Фактори диференціації рівнів смертності. Чоловіча та жіноча смертність – загальні та специфічні причини. Рівень дитячої смертності в різних країнах світу. Проблема дитячої смертності в Україні. Основні світові тенденції смертності. Статистика професійної смертності і самогубства. Соціальний прогрес та зміни структури смертності за причинами смерті.

Епідеміологічний перехід – сутність та особливості прояву в нашій країні. Смертність за причинами смертності. Фактори зміни структури причин смертності.

Самозбережувальна поведінка як фактор продовження життя. Вивчення самозбережувальної поведінки в дослідженні факторів тривалості життя. Дослідження самозбережувальної поведінки в нашій країні та за кордоном.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 6,8,9,10,12,13,16,18,23,24,25,30,38,40,43,44.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 13. Міграція населення.

Міграція як механічний рух населення. Сутність та види міграції. Основні підходи до класифікації міграцій. Імміграція та еміграція. Внутрішня та зовнішня міграція. Переселення. Сезонні міграції. Маятникова (човникова, прикордонна) міграція. Епізодична та вимушена міграція. Трудова міграція. Нелегальна міграція.

Кількісне вимірювання міграції (коефіцієнт прибуття, коефіцієнт вибуття). Функції міграції: загальні (прискорювальна, селективна, перерозподільча) та специфічні (економічна, соціальна).

Причини та стадії міграційного руху населення. Міграційна мотивація, міграційна установка, міграційна поведінка. Стадії міграції. Міграційна когорта, міграційний процес, міграційні потоки. Міграція як просторова самоорганізація населення. Приживаність населення. Міграційна політика.

Історія міграції населення в Україні та світі. Роль міграцій в заселенні Землі. Етапи розвитку міграцій населення. Демографічна

оцінка Великого переселення народів у IV-VI століттях. Економічні та політичні передумови міграції в XIX-XX століттях. Формування української діаспори.

Соціально-економічні наслідки міграційних процесів. Роль міграції у зміні соціальної структури населення. вплив міграційних процесів на демографічну ситуацію та ринку праці. соціальні та економічні наслідки міграції для країн-експортерів та країн-імпортерів робочої сили. особливості обліку міграцій населення. Регулювання міграції населення.

Сучасні міграційні процеси в Україні та світі. Гендерні аспекти трудових міграцій населення України.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 5,6,9,10,13-16, 18,22,23,38.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 14. Демографічне прогнозування.

Основи прогнозування демографічних процесів. Сутність, види та завдання демографічного прогнозування. Об'єкт демографічного прогнозування.

Класифікація демографічних прогнозів: за зміною прогнозного горизонту; за цілями прогнозування. Глобальне та регіональне прогнозування. Аналітичний прогноз, нормативне прогнозування, прогноз-попередження, функціональні прогнози.

Основні методи демографічного прогнозування. Прогнозний сценарій. Метод експертних оцінок. Метод «пересування віків».

Достовірність демографічного прогнозу. Чинники, що впливають на точність демографічного прогнозу. Практичне використання демографічних прогнозів.

Діяльності ООН відносно демографічного прогнозування. Прогноз населення Землі за даними ООН. Зростання кількості населення і світова демографічна політика. Роль демографічних прогнозів в економічному та соціальному плануванні розвитку.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 2,5,6,9-18, 27-32,38,39,41,42,44.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 15. Демографічна політика.

Мета і зміст демографічної політики держави. Цілі і напрямки демографічної політики: взаємозв'язок із соціально-економічним положенням. Методи демографічної політики: економічні, адміністративно-юридичні, соціально-психологічні (виховні).

Особливість та складність демографічної політики. Засоби демографічної політики. Система регулювання демографічних процесів. Демографічна ситуація. Принципи аналізу демографічної ситуації.

Принципи взаємозв'язку демографічних і соціально-економічних процесів. Теорія демографічного переходу. Теорія Т.Мальтуса стосовно економічного зростання та демографічного розвитку.

Основні напрями вивчення механізмів взаємозв'язку економічних та демографічних процесів на макро- та мікро- рівнях. демографічне навантаження на населення у працездатному віці, як критерій демографічної політики.

Важливість демографічних досліджень для вироблення внутрішньої політики держави. Демографічний аналіз природного та механічного рухів населення, як ключові показники для аналізу, прогнозування та планування державної демографічної політики.

Значення соціологічних досліджень міграції для формування демографічної політики. Міграційна політика держави.

Концепція демографічного розвитку в Україні.

Основні напрямки впливу демографічних чинників на ринок праці. Демографічні передумови розвитку трудового потенціалу.

Зарубіжний досвід демографічної політики та його застосування в Україні. Особливості сімейної політики в окремих розвинених країнах.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 4-6,9-18,20,23-25,27-35,38-42,44

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 16. Сучасні тенденції демографічного розвитку та їх регулювання.

Сучасні тенденції демографічного розвитку. Глобальні проблеми і демографічні процеси. «Демографічний вибух», «демографічна криза».

Регіональні відмінності в характері демографічних процесів. Підходи та проблеми дослідження якості населення. Значення якості населення в сучасних умовах.

Індекс людського розвитку та його компоненти. Розподіл країн світу за індексом людського розвитку. Нерівність населення за прибутками. Гендерні проблеми.

Демографічні проблеми країн світу. Різниця в підходах щодо вирішення сучасних демографічних проблем в американському, європейському та азійському суспільстві. Міжнародний досвід вирішення демографічних проблем.

Основні риси сучасних демографічних процесів в Україні. Демографічна криза 90-х р. ХХ ст. в Україні, її причини й наслідки. Демографічна ситуація та чисельність населення сучасної України. Концепція демографічного розвитку в Україні: мета, основні положення, шляхи подолання негативних тенденцій демографічного розвитку.

Способи регулювання сучасних демографічних процесів. Основні заходи щодо регулювання росту населення.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 4,6,9-11,13-20,23-27, 30-35,38,39,41,42,44.

Інтернет-ресурси: 1-7.

III. Структура дисципліни та розподіл годин за темами (тематичний план)

Тема №	Назва теми	Усього годин / кредитів	Кількість годин			Форми контролю
			з них			
			лекції	семінарські заняття / МК	самостійна робота студентів	
1	2	3	4	5	6	
1.	Демографія як наука. Історія розвитку демографії.	10	2	2	6	О, ПТ, ТЗ, КТ
2.	Загальна теорія народонаселення. Розвиток демографії в Україні.	10	2	2	6	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
3.	Джерела інформації про населення.	10	2	2	6	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
4.	Методика демографічних досліджень.	12	2	2	8	
5.	Демографічна статистика.	12	2	2	8	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
6.	Відтворення та розміщення населення як основні показники в демографії.	10	2	2	6	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
7.	Соціально-демографічний склад населення та проблеми його якості. Чисельність і структура населення.	12	2	2	8	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
8.	Етнічна демографія.	10	2	2	6	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
9.	Вплив релігії на розвиток народонаселення.	10	2	2	6	
10.	Шлюб і сім'я.	10	2	2	6	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
11.	Народжуваність і репродуктивна поведінка.	10	2	2	6	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ

12.	Тривалість життя і смертність як демографічні категорії.	10	2	2	6	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
13.	Міграція населення.	10	2	2	6	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
14.	Демографічне прогнозування.	12	2	2	8	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
15.	Демографічна політика.	12	2	2	8	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ
16.	Сучасні тенденції демографічного розвитку та їх регулювання.	20	4	4	12	О, ПТ, ТЗ, ІФН, КТ, ККР
	Разом	180/6	34	34	112	
Підсумковий контроль						екзамен

Скорочення:

О – опитування;

ПТ – письмове тестування;

ТЗ – творче завдання;

ІФН – інтер-активні форми навчання;

КТ – комп'ютерне тестування;

ККР – комплексна контрольна робота

IV. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Результати навчання	Навчальна діяльність*	Робочий час студента	Оцінювання у балах	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	
<p>Знати: історію виникнення та розвитку демографії, сутність поняття «демографія», погляди вчених різних епох на взаємозв'язок демографічних і соціально-економічних процесів.</p> <p>Вміти: розрізняти поняття «демографічні явища» та «демографічні процеси», порівнювати демографічну ситуацію в Україні та інших країнах світу.</p>	<p>Тема 1. Демографія як наука. Історія розвитку демографії.</p> <p style="text-align: center;">План лекції</p> <p>1. Сутність поняття «демографія».</p> <p>2. Демографічні явища та процеси.</p> <p>3. Історія виникнення та розвитку демографії.</p> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 3,6,8,9,23,24,38.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p style="text-align: center;">План семінару</p> <p>1. Предмет, об'єкт та завдання демографії.</p> <p>2. Демографія у комплексі різновекторних наукових інтересів: соціальних, економічних, політичних, філософських, етнологічних та ін.</p> <p>3. <i>Підготуйте презентацію на вибір:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • «Оцінка демографічних проблем у Стародавньому Китаї та Античній Греції.» • «Погляди вчених епохи Середньовіччя стосовно питань демографії.» • «Проблема оптимальної 	2	2	0-5

	<p><i>кількості населення у світлі праць вчених XVIII – XIX століття, оцінка аргументної бази Т.Мальтуса, сутність антимальтузіанства».</i></p> <p>4. Становлення та розвиток демографії в Україні.</p> <p>Завдання для самостійної роботи</p> <p>1. Охарактеризуйте дослідження проблеми смертності в XIX столітті. Зробіть їх аналіз та дайте висновок: яким змінам дали поштовх ці дослідження.</p> <p>2. Зробіть перелік основних демографічних досліджень у XX столітті. Назвіть визначних демографів цього періоду.</p> <p>3. Зробіть порівняльний аналіз демографічної ситуації в Україні та інших країнах світу. Побудуйте діаграму «Віковий склад населення».</p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 3,6,8,9,23,24,38.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p>	6	
<p>Знати: загальну теорію населення, її головні функції та наукові проблеми. Вміти: розрізняти що спільного та в</p>	<p>Тема 2. Загальна теорія народонаселення.</p> <p>План лекції</p> <p>1. Загальна теорія населення, її головні функції та наукові проблеми.</p> <p>2. Основні категорій загальної теорії народонаселення</p> <p>3. Система демографічних наук.</p>	2	

<p>чому відмінність між демографією та наукою про народонаселення, визначати напрямки наукових інтересів різних наук, які вивчають населення.</p>	<p align="center">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 3,4,5,6,8,9,18,19,20,23,24,26,31,38.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p align="center">План семінару</p> <p>1. Система знань про населення та її структура. 2. Окремі науки й наукові напрями, які вивчають населення та їх завдання. 3. <i>Побудуйте схему наукових інтересів будь-якої демографічної науки на вибір та охарактеризуйте її:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Теоретична демографія.</i> • <i>Історична демографія.</i> • <i>Описова демографія.</i> • <i>Регіональна демографія.</i> • <i>Етнічна демографія.</i> • <i>Політична демографія.</i> • <i>Військова демографія.</i> • <i>Генетична демографія.</i> • <i>Медична демографія.</i> <p>Завдання для самостійної роботи</p> <p>1. Охарактеризуйте загальнометодологічні науки в системі знань про населення – філософія і політична економія. 2. Підготуйте доповідь «Населення як центральна категорія системи знань про населення». 3. <i>Створіть презентацію: «Взаємозв'язок демографічних процесів з усіма іншими суспільними процесами».</i></p>	<p align="center">2</p>	<p align="center">0-5</p>
		6	

	<p align="center">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 3,4,5,6,8,9,18,19,20,23,24,26,31,38.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p>		
<p>Знати: основні джерела інформації про населення їх класифікацію та правила перепису населення.</p> <p>Вміти: збирати та аналізувати первинні демографічні дані, на основі даних будувати демографічні таблиці.</p>	<p align="center">Тема 3. Джерела інформації про населення.</p> <p align="center">План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Джерела інформації в демографії та їх класифікація. 2. Первинні демографічні дані. 3. Перепис як основне джерело інформації про населення. <p align="center">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 6,8,9,30,37,38,41.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p align="center">План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обстеження населення та їх класифікація. 2. Технологія проведення переписів. 3. <i>Підготуйте презентацію «Історія розвитку перепису населення».</i> 4. Правила проведення перепису населення. 5. <i>Підготуйте опитувальник для проведення перепису населення. Обґрунтуйте питання опитувальника. Проведіть «перепис населення» в межах групи. Проаналізуйте дані «перепису».</i> 	2	

	<p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Здійснить порівняльний аналіз результатів переписів населення в Україні. Побудуйте діаграму за обраними вами показниками. 2. Мікропереписи. Вибіркові і спеціальні демографічні дослідження. 3. Складіть перелік усіх джерел первинних демографічних даних. Охарактеризуйте первинну та вторинну демографічну інформацію. <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6. Додатковий: 6,8,9,30,37,38,41. Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p>	6	0-5
<p>Знати: основні методи демографічних досліджень та їх класифікацію. Вміти: використовувати методи демографічних досліджень для аналізу демографічних даних..</p>	<p style="text-align: center;">Тема 4. Методика демографічних досліджень.</p> <p style="text-align: center;">План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Конкретно-наукові методи в демографії. 2. Специфічні демографічні методи дослідження. 3. Кількісний аналіз вимірювання демографічних процесів і структур. <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6. Додатковий: 6,8,9,29,30,37,38,41,44. Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p style="text-align: center;">План семінару</p>	2	0-5

	<p>1. Методологічні засади демографії.</p> <p>2. Охарактеризуйте конкретно-науковий метод в демографії на вибір:</p> <ul style="list-style-type: none"> • порівняльно-географічний метод, • метод групування, • метод типізації, • метод районування, • метод прогнозування, • метод моделювання. <p>3. Охарактеризуйте специфічні демографічні методи дослідження на вибір:</p> <ul style="list-style-type: none"> • метод поперечного аналізу, • метод поздовжнього аналізу, • метод стандартизації демографічних коефіцієнтів, • математично-статистичний метод (статистичний аналіз, кластерний аналіз, факторний аналіз, кореляційний аналіз), • картографічний метод, • метод побудови демографічної сітки, • метод компонентного аналізу. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1. <i>Напишіть науковий огляд: «Потенційна демографія».</i></p> <p>2. <i>На основі методу кагорт зробіть порівняльний аналіз уподобань вашої вікової кагорти зараз та 10 років тому. Поясніть де і як можна застосовувати результати даного аналізу.</i></p>	2	
		8	

	<p>роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цілі й завдання демографічного аналізу. 2. Підготуйте презентацію «Інтегральні показники рівня життя населення». 3. Складіть таблицю складових доходів та витрат населення. <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний:</i> 1-6. <i>Додатковий:</i> 5,6,8,9,10, 12-16, 18,27-32,38,41. <i>Інтернет-ресурси:</i> 1-7.</p>	8	
<p>Знати: основні історичні типи відтворення населення, показники відтворення населення, види руху населення.</p> <p>Вміти: аналізувати показники відтворення населення та на їх основі здійснювати демографічне прогнозування, робити кількісний аналіз і вимірювання демографічних процесів і</p>	<p style="text-align: center;">Тема 6. Відтворення та розміщення населення як основні показники в демографії.</p> <p style="text-align: center;">План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Відтворення населення та його історичні типи. 2. Демографічний перехід та його сутність. 3. Взаємозв'язок демографічного та соціально-економічного розвитку. <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний:</i> 1-6. <i>Додатковий:</i> 3,4,5,6,8,9,10,12,14,15.16, 18,19,20,30,34,35. <i>Інтернет-ресурси:</i> 1-7.</p> <p style="text-align: center;">План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Принципи відтворення та розміщення населення різних суспільно-економічних формацій. 2. Показники відтворення населення. 3. Види руху населення. 	2	

<p>ресурси». Вміти: оперувати основними показниками чисельності та якості населення, визначати абсолютну і середню чисельність населення, моделювати розвиток соціально-демографічних, соціально-професійних груп населення.</p>	<p>економічне, соціальне та демографічне поняття.</p> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 4,6,8,9,10,12,13,15.16, 18,19,20,24,25,26, 37,38.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p style="text-align: center;">План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеристика темпів зростання чисельності населення в різних країнах світу. 2. Види структури населення. 3. Вплив змін статевовікової структури населення на інші соціальні структури та процеси. 4. Якісні характеристики народонаселення. 5. <i>Виконайте презентацію «Роль освіти та професійної підготовки у формуванні якісних показників».</i> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Складіть діаграму «Вікова структура сучасного населення України».</i> 2. Охарактеризуйте поняття «рівень здоров'я». 3. Статева структура населення. 4. <i>Виконайте презентацію «Фактори впливу на статеву структуру населення.».</i> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i></p>	<p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">8</p>	<p style="text-align: center;">0-5</p>
--	--	---	--

	<p><i>Додатковий:</i> 4,6,8,9,10,12,13,15,16, 18,19,20,24,25,26, 37,38. <i>Інтернет-ресурси:</i> 1-7.</p>		
<p>Знати: основні раси та нації народів світу, етноси населення України.</p> <p>Вміти: аналізувати вплив етнонаціонального складу населення на основні демографічні процеси, прогнозувати етнічний склад населення.</p>	<p>Тема 8. Етнічна демографія.</p> <p>План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Різноманіття народів в історії людства. 2. Вплив етнічного фактору на демографічний розвиток. 3. Етнічна характеристика населення України. <p>Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний:</i> 1-6. <i>Додатковий:</i> 2,6,11,16,18,23,30,38, 41, 44. <i>Інтернет-ресурси:</i> 1-7</p> <p>План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Соціально-економічні та історичні умови формування етнічної та національної розмаїтості народів. 2. Поняття нації, народності та етносу. 3. Прогнозування етнічного складу населення. 4. Етнокультурний розвиток України. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Намалюйте етнографічну карту України. 2. Виконайте презентацію «Сучасні міжнаціональні відносини». 	<p>2</p> <p>2</p> <p>6</p>	<p>0-5</p>

	<p>3. <i>Складіть перелік ментальних особливостей 4-5 націй на вибір.</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 2,6,11,16,18,23,30,38, 41, 44.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p>		
<p>Знати: провідні світові релігії, релігійну ситуацію в Україні.</p> <p>Вміти: аналізувати вплив релігій на основні демографічні процеси, визначати вплив глобалізаційних процесів на релігійну структуру населення різних країн.</p>	<p>Тема 9. Вплив релігії на розвиток народонаселення.</p> <p>План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Релігії народів світу. 2. Роль релігії у розвитку людства. 3. Релігійна ситуація в Україні. <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 6,11,16,23,30,38, 41.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p>План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Порівняльна характеристика чисельності послідовників основних релігій світу. 2. Вплив релігій на основні демографічні процеси. 3. Глобалізаційні процеси та їх вплив на релігійну структуру населення різних країн. 4. <i>Зробіть демографічний прогноз щодо майбутнього світових релігій.</i> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Виконайте презентацію «Традиційні та сучасні релігійні</i> 	<p>2</p> <p>2</p>	<p>0-5</p>

<p>шлюбності.</p>	<p>демографічна категорія. 6. <i>Виконайте презентацію «Життєвий цикл сім'ї».</i></p> <p>Завдання для самостійної роботи: 1. <i>Проведіть опитування серед однолітків та на його основі визначте основні характеристики шлюбно-сімейних відносин (3-5 параметрів).</i> 2. <i>Здійсніть порівняльний аналіз понять «сім'я» та «домогосподарство».</i> 3. <i>Складіть таблицю «Законодавче регулювання шлюбності та розлучуваності».</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 6,8,9,10,13,16,18,21,36,37,38,43.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p>	<p>6</p>	<p>0-5</p>
<p>Знати: основні поняття «народження», «плідність», «народжуваність», «природна народжуваність», «репродуктивна поведінка», способи та методи статистичного аналізу народжуваності .</p>	<p>Тема 11. Народжуваність і репродуктивна поведінка.</p> <p>План лекції 1. Демографічне поняття народжуваності. 2. Вимірювання народжуваності. 3. Репродуктивна поведінка, репродуктивна установка, репродуктивна мотивація.</p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 1,4,6,8,9,10,13,16,18,19,20,21,23-26, 30,38,43.</i></p>	<p>2</p>	

<p>Вміти: здійснювати демографічне вимірювання народжуваності, робити прогностичні оцінки щодо рівня народжуваності в країні.</p>	<p><i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p>План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Народжуваність й плодovitість у демографічному вимірі. 2. Методи вивчення факторів народжуваності: статистичні та соціологічні. 3. Міжнародний досвід демографічної політики щодо народжуваності. 4. <i>На основі даних з різних джерел зробіть аналітичний прогноз щодо рівня народжуваності в країнах світу у найближчому майбутньому.</i> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Плідність як біологічне підґрунтя народжуваності. 2. Прогностичні оцінки щодо рівня народжуваності в країнах світу найближчому майбутньому. 3. <i>Складіть таблицю-перелік основних складових планування сім'ї.</i> 4. <i>Виконайте презентацію: «Потреба в дітях як соціальна потреба особистості».</i> <p>Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i></p> <p><i>Додатковий:</i> 1,4,6,8,9,10,13,16,18,19,20,21,23-26, 30,38,43.</p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p>	<p>2</p> <p>6</p>	<p>0-5</p>
<p>Знати: поняття тривалості життя,</p>	<p>Тема 12. Тривалість життя і смертність як демографічні категорії.</p> <p>План лекції</p>		

<p>смертності, біологічного віку людини, самозбережувальної поведінки.</p> <p>Вміти: визначати віковий склад населення країни, виявляти причини та види демографічного старіння населення, вираховувати середню тривалість життя, на основі статистичних даних будувати статеві-вікову піраміду населення країни</p>	<p>1. Тривалість життя як демографічна категорія.</p> <p>2. Смертність у демографічному вимірі.</p> <p>3. Самозбережувальна поведінка як фактор продовження життя.</p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 6,8,9,10,12,13,16,18,23,24,25,30,38,40,43,44.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p>План семінару</p> <p>1. Віковий склад населення та його характеристики.</p> <p>2. Демографічне старіння населення: сутність, причини, види.</p> <p>3. Тенденції та фактори рівня смертності та середньої тривалості життя в Україні та світі.</p> <p>4. <i>Зробіть демографічний аналіз зміни структури смертності за причинами смерті детерміновані соціальним прогресом.</i></p> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1. <i>На основі даних з різних джерел зробіть порівняльний аналіз жіночої та чоловічої смертності в Україні у різних вікових категоріях.</i></p> <p>2. Поняття очікуваної тривалості життя.</p> <p>3. <i>Обчисліть середню тривалість життя в Україні на основі таблиць смертності.</i></p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>6</p>	<p>0-5</p>
--	---	----------------------------	------------

	<p>4. <i>Виконайте презентацію «Самозбережувальна поведінка».</i></p> <p>5. <i>Побудуйте статево-вікову піраміду населення України.</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 6,8,9,10,12,13,16,18,23,24,25,30,38, 40,43,44.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p>		
<p>Знати: основні поняття «міграційна мотивація», «міграційна установка», «міграційна поведінка».</p> <p>Розуміти види та показники міграції, сутність міграційних рухів населення та їх класифікацію.</p> <p>Вміти: оперувати основними показниками міграції, розробляти напрямки міграційної політики.</p>	<p>Тема 13. Міграція населення. План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та види міграції. 2. Кількісне вимірювання міграції 3. Історія міграції населення в Україні та світі. <p>Список рекомендованих джерел: <i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 5,6,9,10,13-16, 18,22,23,38.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p>План семінару</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні підходи до класифікації міграцій. 2. Функції міграції. 3. Причини та стадії міграційного руху населення. 4. Міграційна політика. 5. <i>Виконайте презентацію «Міграція як просторова самоорганізація населення».</i> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Роль міграцій в заселенні Землі. 2. <i>Намалюйте карту сучасних міграційних потоків.</i> 	<p>2</p> <p>2</p>	<p>0-5</p>

	<p>3. <i>Виконайте презентацію на тему: «Формування української діаспори».</i></p> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 5,6,9,10,13-16, 18,22,23,38.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p>	6	
<p>Знати: сутність, види, завдання та методи демографічного прогнозування</p> <p>Вміти: на основі різноманітних демографічних даних робити довгострокові та короткострокові і демографічні прогнози, визначати демографічні проблеми країни, оцінювати їх гостроту, ймовірні перспективи та можливі соціальні наслідки.</p>	<p style="text-align: center;">Тема 14. Демографічне прогнозування.</p> <p style="text-align: center;">План лекції</p> <p>1. Сутність, види та завдання демографічного прогнозування. 2. Методи демографічного прогнозування. 3. Діяльності ООН відносно демографічного прогнозування.</p> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 2,5,6,9-18, 27-32,38,39,41,42,44.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p style="text-align: center;">План семінару</p> <p>1. Класифікація демографічних прогнозів. 2. Чинники, що впливають на точність демографічного прогнозу. 3. Практичне використання демографічних прогнозів. 4. <i>Зробіть прогноз кількості населення України у 2030 році. Обґрунтуйте його.</i></p> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1. Проаналізуйте рівень достовірності демографічних</p>	2	
	<p>2</p> <p style="text-align: center;">План семінару</p> <p>1. Класифікація демографічних прогнозів. 2. Чинники, що впливають на точність демографічного прогнозу. 3. Практичне використання демографічних прогнозів. 4. <i>Зробіть прогноз кількості населення України у 2030 році. Обґрунтуйте його.</i></p> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1. Проаналізуйте рівень достовірності демографічних</p>	2	0-5

	<p>прогнозів.</p> <p>2. Складіть порівняльну таблицю «Глобальне та регіональне прогнозування в демографії».</p> <p>3. Виконайте презентацію «Роль демографічних прогнозів в економічному та соціальному плануванні розвитку».</p> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний:</i> 1-6.</p> <p><i>Додатковий:</i> 2,5,6,9-18, 27-32,38,39,41,42,44.</p> <p><i>Інтернет-ресурси:</i> 1-7.</p>	8	
<p>Знати: мету, завдання, зміст та принципи демографічної політики, методи регулювання демографічних процесів держави.</p> <p>Вміти: розробляти напрямки демографічної політики на основі економічних, соціальних та демографічних показників.</p>	<p style="text-align: center;">Тема 15. Демографічна політика.</p> <p style="text-align: center;">План лекції</p> <p>1. Мета і зміст демографічної політики держави.</p> <p>2. Принципи взаємозв'язку демографічних і соціально-економічних процесів.</p> <p>3. Використання демографічних досліджень для вироблення внутрішньої політики держави.</p> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний:</i> 1-6.</p> <p><i>Додатковий:</i> 4-6,9-18,20,23-25,27-35,38-42,44.</p> <p><i>Інтернет-ресурси:</i> 1-7.</p> <p style="text-align: center;">План семінару</p> <p>1. Система регулювання демографічних процесів держави.</p> <p>2. Механізми взаємозв'язку економічних та демографічних процесів на макро- та мікро-рівнях.</p>	2	

	<p>3. Концепція демографічного розвитку в Україні.</p> <p>4. Виконайте презентацію «Зарубіжний досвід демографічної політики».</p> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1. Складіть таблицю «Напрямки демографічної політики».</p> <p>2. Напишіть дайджест на тему: «Сучасна демографічна політика України».</p> <p>3. Виконайте презентацію «Основні напрямки впливу демографічних чинників на ринок праці».</p> <p>Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний:</i> 1-6. <i>Додатковий:</i> 4-6,9-18,20,23-25,27-35,38-42,44. <i>Інтернет-ресурси:</i> 1-7.</p>	8	0-5
<p>Знати: сучасні тенденції демографічного розвитку, особливості змін у світовій демографічній ситуації, основні риси сучасних демографічних процесів.</p> <p>Вміти: розраховувати і пояснювати тенденції та зміни демографічної</p>	<p>Тема 16. Сучасні тенденції демографічного розвитку та їх регулювання.</p> <p>План лекції 1.</p> <p>1. Глобальні проблеми і демографічні процеси.</p> <p>2. Поняття «демографічний вибух» та «демографічна криза».</p> <p>3. Індекс людського розвитку та його компоненти.</p> <p>План лекції 2.</p> <p>4. Демографічні проблеми країн світу.</p> <p>5. Способи регулювання сучасних демографічних</p>	4	

<p>ситуації в країні, пропонувати шляхи вирішення сучасних демографічних проблем.</p>	<p>процесів.</p> <p>6. Основні риси сучасних демографічних процесів в Україні</p> <p style="text-align: center;">Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i> <i>Додатковий: 4,6,9-11,13-20,23-27, 30-35,38,39,41,42,44.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p> <p style="text-align: center;">План семінару 1.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Значення якості населення в сучасних умовах. 2. Сучасні проблеми демографічного розвитку населення. 3. <i>Складіть порівняльну таблицю: «Розподіл країн світу за індексом людського розвитку».</i> <p style="text-align: center;">План семінару 2.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Різниця в підходах щодо вирішення сучасних демографічних проблем в американському, європейському та азійському суспільстві. 2. Проблема нерівності населення та шляхи її вирішення. 3. Демографічна ситуація та чисельність населення сучасної України. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гендерне питання в сучасних умовах. 2. <i>Напишіть есе «Регіональні відмінності в характері</i> 	<p style="text-align: center;">4</p> <p style="text-align: center;">12</p>	<p style="text-align: center;">0-25</p>
---	---	--	---

	<p>демографічних процесів».</p> <p>3. Виконайте презентацію «Демографічна криза 90-х р. XX ст. в Україні, її причини й наслідки».</p> <p>4. Напишіть власну Концепцію демографічного розвитку в Україні.</p> <p>5. Складіть порівняльну таблицю «Міжнародний та український досвід вирішення демографічних проблем».</p> <p>Список рекомендованих джерел:</p> <p><i>Основний: 1-6.</i></p> <p><i>Додатковий: 4,6,9-11,13-20,23-27, 30-35,38,39,41,42,44.</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1-7.</i></p>		
Разом		180	100

**Курсивом виділено завдання із застосуванням інтерактивних методів навчання.*

У. Список рекомендованих джерел

Основний:

1. *Демографія : навч. посіб. / Г. В. Назарова, О. В. Іванісов, О. Ф. Доровської, ін. та. – Харків : ХНЕУ, 2001. – 218 с. ***
2. Дорошенко Л.С. Демографія [Текст]: Навч. пос. для студ. вищих навчальних закладів / Л.С. Дорошенко. – К.: МАУП, 2005. – 112 с.
3. Муромцева Ю. І. Демографія : [Навчальний посібник] / Ю. І. Муромцева. – К.: Кондор, 2008. – 300 с.
4. *Муромцева, Ю. І. Демографія [Електронний ресурс] [Текст] : додаток до книги на CD / Ю. І. Муромцева. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – 2008.*
5. Пальян З. О. Демографія [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / З. О. Пальян ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ : Київський університет, 2014. - 222 с.
6. *Прибиткова І. М. Основи демографії [Текст] : Посібник для вищ.навч.закл. / І. М. Прибиткова. – К. : АртЕк, 1997. – 256с.*

Додатковий:

1. Аксьонова С. Ю. Підліткове материнство: демографічний аспект проблеми [Текст] : монографія / С. Ю. Аксьонова ; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. - Київ : Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2016. - 183 с.
2. Бараняк І. Є. Прогнозування тенденцій розвитку демографічних процесів у регіоні (на прикладі Львівської області) [Текст] / І. Є. Бараняк // Регіональна економіка. – Львів, 2013. – № 1 (67). – С. 131-137.
3. *Біляцький, С. Демографія - найголовніший чинник майбуття [Текст] / С. Біляцький, А. Хахлюк // Україна: аспекти праці. – 2001. – № 5. – С.45-49.*
4. *Богданович В. Шляхи подолання демографічної кризи в умовах соціально-економічних трансформацій [Текст] / В. Богданович, В. Нестеровський // Вісник Національної Академії державного управління при Президентові України. – 2006. – № 4. – С. 207-214.*
5. Бойченко Є. Вплив демографічних чинників на функціонування ринку праці [Текст] / Є. Бойченко // Україна: аспекти праці. – К., 2007. – № 8. – С. 24-29.

6. Борінштейн Є. Р. Навчально-методичний посібник з курсу "Основи демографії" [Текст] / [Є. Р. Борінштейн] ; Держ. закл. "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського", Ін-т психології, Іст.-філос. ф-т, Каф. філософії та соціології. - Одеса : ВМВ, 2014. - 51 с.
7. Витрати і ресурси домогосподарств в Україні у 2013 році. Статистичний збірник. - К. : Держкомстат України, 2014. – 140 с.
8. Всеукраїнський перепис населення: методологія та організація: [Навч. посіб.] / Під заг. ред. В. О. Парфенцевої. – К.: Вид-во Держкомстату України, 2001. – 336 с.
9. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрямки протидії / За ред. В. С.Стешенко. – К.: НАН України, Ін-т економіки, 2001. – 560 с.
10. *Демографічна криза в Україні: причини та наслідки [Текст] / За ред. С.І.Пирожкова. – К. : Державний ком. статистики України, 2003. – 231с.*
11. Демографічні перспективи України до 2026 року [Текст] / Нац.Акад.Наук.Ін-т економіки; Укл.: В.Стешенко, О.Рудницький,О.Хомра,А.Стефановський. - Київ : [б. и.], 1999. - 55с.
12. *Демографічні та фінансові передумови пенсійної реформи в Україні: прогноз - 2050 [Текст] [Текст] / авт.: М. Свенціцькі, Л. Ткаченко, І. Чапко. – Київ : аналіт-дорад. центр Блакит. стрічки, 2010. – 72 с.*
13. *Дмитренко Г. А. Демографічна і системна кризи в Україні: стратегія змін [Текст] / Г. А. Дмитренко // Економіка та держава. – Київ, 2011. – № 12. – С. 7-9.*
14. *Добренко О. Демографічна ситуація як індикатор функціонування професійного ринку праці [Текст] / О. Добренко // Україна: аспекти праці. – Київ, 2015. – № 8. – С. 42-50.*
15. *Економічні оцінки соціально-демографічних втрат трудового потенціалу [Текст] // Вісник пенсійного фонду України. – Київ, 2017. – № 8. – С. 4-14.*
16. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 року (колективна монографія) / Власенко Н.С., Лібанова Е.М., Курило І.О., Осауленко О.Г. та ін. – К. : ІДСД НАНУ, 2006. - 215 с.
17. Кризина Н. П. Соціально-економічні детермінанти демографічного розвитку України в сучасних умовах [Текст] / Н. П. Кризина, К. І. Жилка П. С. Кризина // Економіка та держава. – Київ, 2012. – № 9. – С. 85-88.

18. Крисаленко В.С. Динаміка населення: Популяційні, етнічні та глобальні виміри : Монографія / В.С. Кримсаленко. - К. : НІСД, 2005. – 368 с.
19. Курило І. Про медико- демографічні чинники формування і відтворення трудового потенціалу населення України [Текст] / І. Курило // Україна: аспекти праці. – 2001. – №8. – С.35-42.
20. Людський капітал України: демографічні передумови та соціально-економічні чинники формування [Текст] : колект. монографія / Житомир. держ. технол. ун-т ; [за ред. Мельничука Д. П.]. - Житомир : ЖДТУ, 2014. - 317 с.
21. Макарова О.В., Грішнова О.А. (рец.) Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні (УЦСР) Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. Монографія. — К.: АДЕФ-Україна, 2008. — 256 с.
22. Населення України. Трудова еміграція в Україні. (Колективна монографія) / Власенко Н.С., Лібанова Е.М., Курило І.О., Осауленко О.Г. та ін. - К. : ІДСД НАНУ, 2010. – 265 с.
23. Населення України: демографічні складові людського розвитку [Текст] : [монографія] / [Аксьонова С. Ю. та ін. ; за ред. О. М. Гладуна] ; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. - Умань : Сочінський [вид.], 2015. - 178 с.
24. Населення України: Імперативи демографічного старіння [Текст] : [монографія] / [Аксьонова С. Ю. та ін.] ; Нац. акад. наук України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи, Фонд ООН в галузі народонаселення. - Київ : Адеф-Україна, 2014. - 285 с.
25. Населення України: Народжуваність в Україні у контексті суспільнотрансформаційних процесів. (Колективна монографія) / Власенко Н.С., Лібанова Е.М., Курило І.О., Осауленко О.Г. та ін. - К. : ІДСД НАНУ, 2008. – 288 с.
26. Ноджак Л. С. Демографічні чинники формування і використання трудового потенціалу за ринкових перетворень [Текст] [Текст] / Л. С. Ноджак. – Львів : ІРДНАНУ, 2004. – 188с.
27. Овдін О. В. Державне управління демографічними процесами [Текст] : монографія / Олександр Овдін ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. - Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. - 311 с.
28. Пальян З. О. Демографічна статистика: [Навч.-метод. посібник для самоств. вивч. дисц.] / З. О. Кальян. – К.: КНЕУ, 2003. – 132 с.
29. Пальян З. О. Статистичне оцінювання сучасних демографічних втрат в Україні [Текст] / З. О. Пальян // Статистика України. – Київ, 2016. – № 1. – С. 34-41.

30. Підгорний А.З., Самогосенкова О.В., Ольвінська Ю.О., Вітковська К.В. Соціально-демографічна статистика: Підручник // За заг. ред. канд. екон. наук, професора А.З. Підгорного. – Одеса : ФОП Гуляєва В.М., 2016. – 424 с.
31. Прогноз демографічного розвитку України на період до 2050 року [Текст] // Світогляд. – К., 2008. – № 3. – С. 48-51.
32. Пругло О. В. Деякі тенденції демографічних процесів та ринок праці України [Текст] / О. В. Пругло // Держава та регіони, серія: Економіка та підприємство. – Запоріжжя, 2010. – № 5. – С. 58-61.
33. Рогожин О. Г. Демографічні перспективи українського села: історичні передумови, регіональний аналіз і моделювання [Текст] : научное издание / О. Г. Рогожин ; Ін-т проблем нац. безпеки при Раді Нац. Безпеки і Оборони України. - Київ : [б. и.], 2004. - 296 с.
34. Саблук Г. І. Оцінка стану демографічної ситуації на сільських територіях [Текст] / Г. І. Саблук // Економіка АПК. – Київ : "Інститут аграрної економіки", 2015. – № 3 (245). – С. 75-79.
35. Садова У. Я. Розвиток соціально-демографічного потенціалу в контексті другого демографічного переходу [Текст] / У. Я. Садова, С. О. Цапок, В. Я. Бідак // Регіональна економіка. – Львів, 2011. – № 3 (61). – С. 122-130. Семеншина, З. Р. Порівняльна характеристика демографічних факторів розвитку країн БРИК [Текст] / З. Р. Семеншина // Економічний часопис - XXI. – Київ, 2012. – № 9-10. – С. 12-14.
36. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2011 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) [Текст] [Текст] : стат. зб. / [відп. за вип. І.І.Осипова]. – Київ : Державний комітет статистики України, 2011. – 80 с.
37. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2015 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) [Текст] [Текст] = *Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine* : стат. зб. / [відп. за вип. І.І.Осипова]. – Київ : Держ. служба статистики України, 2015. – 86 с.
38. Стеценко, С. Г.. Демографічна статистика з основами демографії : підручник для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за освітньо-професійною програмою бакалавра зі спеціальності "Економічна статистика" / С. Г. Стеценко ; М-во освіти і науки України. - Київ : Вища школа, 2005. - 415 с.

39. Ушенко Н. В. Демографічні передумови формування людського капіталу в Україні [Текст] / Н. В. Ушенко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2007. – № 3. – С. 168-174.
40. Фойгт Н. А. Нормативне забезпечення принципів державного управління охороною суспільного здоров'я в умовах демографічного старіння [Текст] / Н. А. Фойгт // *Інвестиції: практика та досвід*. – Київ, 2011. – № 13. – С. 113-116.
41. Цвігун І. А. Демографічна безпека України та напрями її регулювання [Текст] : монографія / Цвігун Інна Анатоліївна ; Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т. - Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. [вид.], 2013. - 399 с.
42. Шаповал А. Алкоголь і наркотики як чинники демографічної кризи в Україні [Текст] / А. Шаповал // *Віче*. – Київ : Київська правда, 2010. – № 8. – С. 24-29.
43. Шаповал А. П. Демографічний стан сучасного українського суспільства: соціологічно-філософський дискурс [Текст] : [монографія] / А. П. Шаповал. - Київ : Логос, 2017. – 233 с.
44. Шевчук П. Демографічне районування України як необхідна складова регіонального демографічного прогнозу [Текст] / П. Шевчук // *Україна: аспекти праці*. – 2001. – №1. – С.18-22.

Internet – ресурси:

1. <http://www.idss.org.ua/index.html> - Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України.
2. http://i-soc.com.ua/institute/el_library.php - Інститут соціології НАН України.
3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> - Державна служба статистики України.
4. <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/census/index.cshtml> - Відділ статистики ООН.
5. <http://ec.europa.eu/eurostat> - Статистична служба європейського союзу.
6. <http://www.razumkov.org.ua> – Аналітичний центр ім. Розумкова.
7. <http://www.niss.gov.ua> - Національний інститут стратегічних досліджень.

****Курсивом визначено джерела та літературу, яка наявна в бібліотеці КНТЕУ.**